

MARGINALIJE UZ ČL. 25. ZAKONA O UREĐENJU SUDOVA REPUBLIKE SRBIJE (2008)

REZIME: Autor u radu kritički analizira odredbu čl. 25. Zakona o uređenju sudova Republike Srbije (2008) u kojoj je predviđen delokrug privrednih sudova u vršenju sudske funkcije u jedinstvenom sudskom sistemu. Autor konstatuje da je odredba čl. 25. Zakona neadekvatno i nekorektno pravno-tehnički redigovana i da njena stilizacija izaziva mnogobrojne dileme, posebno u pogledu nadležnosti privrednog suda u domenu izvršne sudske procedure, koje neće moći da se otklone tumačenjem u procesu primene prava.

Ključne reči: sudsko pravo, privredni sud, nadležnost, stvarna nadležnost, pravna terminologija

1. Sudovi su državni organi koji zauzimaju posebno značajno mesto u državnom uređenju jer odlučuju o pravima i interesima pravnih subjekata u procesu primene prava, štite zakonitost i obezbeđuju vladavinu prava. Ustav, kao najviši pravni akt, redovno sadrži odredbe kojima se utvrđuju osnovni principi organizacije i funkcionisanja sudskog sistema koji važe za sve vrste sudova i na taj način izražava jedinstvo sudskog sistema zemlje. Ustavni tekstovi obično ne sadrže odredbe koje se odnose na organizaciju sudske vlasti jer su organizacione norme, po pravilu, predmet zakonskog regulisanja. Pravosudni organizacioni zakoni redovno operacionalizuju ustavna načela i konkretizuju njihovu sadržinu.

Odredbom člana 143. Ustava Republike Srbije (2006)¹ predviđeno je da sudska vlast u Republici Srbiji pripada sudovima opšte i posebne nadležnosti i da se osnivanje, organizacija, nadležnost, uređenje i sastav sudova uređuju za-

* Redovni profesor na Pravnom fakultetu u Novom Sadu.

¹ Sl. glasnik br. 98 od 10. 11. 2006.

konom. Ustavom je jedino predviđeno da je najviši sud u državi – Vrhovni kasacioni sud.

U skladu sa ustavnim odredbama, sudska nadležnost državnih sudova pravnom sistemu Republike Srbije detaljno se reguliše zakonom jer se tako razgraničava delokrug sudova od nadležnosti drugih državnih organa, određuje se delokrug poslova domaćih sudova i na taj način stvaraju pretpostavke za funkcionisanje sudskog sistema i nesmetan pristup sudu u cilju pružanja pravne zaštite. Nadležnost sudova u sudskom sistemu ustanovljava se i menja zakonom. Organizacionim i procesnim zakonima neposredno se regulišu i pojedine vrste sudske nadležnosti, zavisno od toga o kojoj vrsti nadležnosti se radi.

Zakonodavac uređuje nadležnost na različite načine, zavisno od toga o kom tipu nadležnosti se radi. Sudska i stvarna nadležnost uređuju se neposredno zakonom, kao i instanciona funkcionalna nadležnost. Mesna nadležnost u građanskopravnim stvarima određena je procesnim zakonom s tim što je u pojedinim situacijama, na osnovu izričitog zakonskog ovlašćenja, mogu odrediti sud (ordinacija i delegacija nadležnosti) i same stranke (elektivna nadležnost i prorogacija nadležnosti).

2. Odredbama Ustavnog zakona za sprovođenje Ustava Republike Srbije² predviđeno je usklađivanje pravosudnih organizacionih zakona sa Ustavom Republike Srbije do 31. decembra 2008. godine.

Zakonom o uređenju sudova (2008)³ predviđena je, u skladu sa Ustavom, nova organizacija sudskog sistema ustanovljavanjem različitih vrsta sudova koji vrše sudsku funkciju, određena je sudska nadležnost, regulisana stvarna i instanciona nadležnost sudova i propisana je njihova unutrašnja organizacija.

Sudski sistem je složen i obuhvata sudove različitih vrsta i struktura. Zakonom o uređenju sudova predviđeno je da sudsku funkciju vrše sudovi opšte i sudovi posebne nadležnosti.⁴ Prema Zakonu o uređenju sudova, sudovi opšte nadležnosti su: osnovni sudovi, viši sudovi, apelacioni sudovi i Vrhovni kasacioni sud, dok su sudovi posebne nadležnosti: privredni sudovi, Privredni apelacioni sud, prekršajni sudovi, Viši prekršajni sud i Upravni sud. U okviru svake vrste sudova postoje sudovi različitog ranga što omogućava, s jedne strane, podelu prvostepene nadležnosti određenim nižestepenim sudovima, a s druge strane, mogućnost instancionog odlučivanja u postupku po pravnim lekovima pred sudovima višeg ranga koji vrše kontrolu zakonitosti odluka nižestepenih sudova u postupku po pravnim lekovima.

3. Odredbama Zakona o uređenju sudova predviđena je nadležnost privrednih sudova, kao specijalizovanih sudova, u građanskopravnim stvarima – u par-

² Sl. glasnik br. 98 od 10. 11. 2006.

³ Sl. glasnik br. 116 od 22. 12. 2008.

⁴ Čl. 11. st. 2. Zakona o uređenju sudova.

ničnim, vanparničnim, izvršnim i stečajnim stvarima, tako što je odredbom čl. 25. Zakona regulisan delokrug privrednog suda, kao prvostepenog suda, dok je odredbom čl. 26. predviđena nadležnost Privrednog apelacionog suda.

Stvarna nadležnost prvostepenih privrednih sudova određena je s obzirom na personalni, personalno-kauzalni, kauzalni i atrakcioni kriterijum. Privredni apelacioni sud ne postupa kao prvostepeni sud.

4. Odredba čl. 25. Zakona o uređenju sudova, kojom je predviđena stvarna nadležnost privrednog suda, nije korektno stilizovana u pravnotehničkom smislu, tako da se redaktorima ovog zakonskog teksta mogu uputiti mnogobrojne zamerke pravnotehničkog karaktera. Prilikom formulisanja odredbe čl. 25. Zakona redaktori nisu vodili računa o tome da se pravna norma sastoji od pojmova koji su u rečenički iskaz povezani logičkim vezama i da, pored leksike svakodnevnog govora, koja se koristi za označavanje nepravničkih i pravničkih pojmova, pravni jezik koristi i posebne pravno-tehničke termine kojima se označavaju različiti pravni pojmovi.

Pravni jezik svakog pojedinog pravnog sistema, kao glavni element kulturnog identiteta određene zajednice,⁵ nosi obeležja nacionalne pravne kulture i pravne tradicije i izraz je njegovih istorijskih i pravno-sistemskih specifičnosti. Kao tvorevina razvijene zakonodavne prakse, pravne tehnike i pravne nauke, pravni jezik koji je izgrađivan vekovima, predstavlja jednu od glavnih tehničkih pravnih vrednosti samog prava.⁶ Tokom istorijskog razvoja prava izgrađeni su pravni pojmovi i pravno-tehnički termini da bi se postigao što precizniji i jasniji način izražavanja. Pojedini tehnički termini kojima se pravo služi za označavanje pojedinih univerzalnih pravnih pojmova, uprkos postojanju različitih pravnih sistema i pravnih krugova, postali su opšte prihvaćeni, kao deo zajedničke baštine čovečanstva.

Redaktori zakonskog teksta, prilikom normativnog uobličavanja odredbe čl. 25. Zakona nisu dovoljno vodili računa o opšteprihvaćenoj pravnoj terminologiji. Iz stilizacije odredbe čl. 25. Zakona vidi se da redaktori zakonskog teksta, pre svega, ne razlikuju građanskopravni spor, koji je povod parnici, i parnicu, kao način za rešavanje građanskopravnog spora. To je očigledno jer u odredbi čl. 25. Zakona o uređenju sudova stoji da „privredni sud sudi u sporovima“ ili da „odlučuje o priznanju i izvršenju stranih sudskih i arbitražnih odluka donetih u sporovima“. Opšte je poznato da građanskopravni spor nastaje između subjekata jednog (stvarnog ili hipotetičkog) materijalnopravnog odnosa i da sud, kao državni organ, nije subjekt spora, već državni sudski organ specijalizovan za rešavanje sporova po pravilima parnične procedure.

5. Opšte je poznato da terminologija pravnih propisa treba da bude precizna i korektna. Međutim, u odredbi st. 1. t. 2. čl. 25. Zakona upotrebljen je nekorek-

⁵ Perović, S., – Besede sa Kopaonika, Beograd, 2005, str. 502.

⁶ Lukić, R., – Sistem filozofije prava, Beograd, 1992, str. 483.

tan tehnički termin za označavanje jedne vrste nedržavnih sudova tako da je umesto ustaljenog i opšteprihvaćenog termina „izbrani sud“ upotrebljen izraz „izabrani sud“.

Poznato je da je izbrani ili arbitražni sud nedržavni sud kome su strane u jednom građanskopravnom odnosu svojim sporazumom poverile da, umesto državnog suda, čiju su nadležnost derogirale u skladu sa zakonom, reši njihov postojeći ili budući spor iz konkretnog građanskopravnog odnosa. Izraz „izabrani sud“, međutim, asocira na izboru, elektivnu mesnu nadležnost (*forum electivum*). U parničnom postupku tužilac u određenim situacijama koje su predviđene zakonom, ima pravo da bira da li će pokrenuti postupak kod suda koji je po zakonu opšte mesno nadležan i nekog drugog suda, s tim što se pravo na izbor nadležnog suda definitivno realizuje podizanjem tužbe.

Redaktori su korišćenjem neadekvatnog tehničkog termina, pokazali nepoznavanje domaćeg pravnog glosara i domaćih pravno-tehničkih termina i time su samo narušili jezičku koherentnost pravnog sistema, što nije u skladu sa elementarnim principima nomotehnike.

6. Pravila legislativne tehnike nalažu doslednu upotrebu određenog termina kroz celi tekst zakona jer upotreba različitih termina za isti pojam može da izazove zabunu. Upotreba sinonima je literarni kvalitet proznih tekstova ali ne i Zakona. Međutim, u istom članu redaktori su koristili za označavanje jedne vrste nedržavnog suda i izraz arbitražni i izbrani („izabrani“) sud, što sa aspekta dobre legislativne tehnike nije korektno.

7. Odredba čl. 25. Zakona nije u sistematskom smislu brižljivo redigovana. Prilikom stilizacije ove odredbe, redaktori nisu dovoljno vodili računa o vrstama metoda za pružanje pravne zaštite, niti su nastojali da istu vrstu poslova iz delokruga privrednih sudova grupišu u skladu sa principima naučne sistematike. Tako su u st. 2. čl. 25. Zakona o uređenju sudova, prilikom nabiranja vanparničnih stvari koje su u delokrugu privrednog suda, nepotrebno razdvojeni vanparnični postupci koji su u kompetenciji privrednog suda, što jasno govori o tome da nije vođeno dovoljno računa o nomotehničkim principima. U odredbi čl. 25. Zakona o uređenju sudova razdvojeni su vanparnični postupci koji su u kompetenciji ovog suda: postupak za upis u sudski registar pravnih lica i drugih subjekata ako za to nije nadležan drugi organ, kao evidenciono-tehnički vanparnični postupak, i vanparnični postupci koji su predviđeni Zakonom o privrednim društvima, koji imaju i kontenciozni i tehnički karakter. Redaktori su, prilikom nabiranja vanparničnih stvari koje su u kompetenciji privrednog suda interpolirali njegove nadležnosti u stvarima generalne i individualne egzekucije odn. u izvršnom i stečajnom postupku.

8. Prema odredbi čl. 25. Zakona privredni sud je nadležan da rešava sporove koji nastaju povodom stečaja i likvidacije i sprovodi stečajni postupak.

Odredbom čl. 25. st. 1. t. 4. predviđena je, pre svega, zakonska atrakciona nadležnost za rešavanje sporova iz stvarne nadležnosti drugih sudova za sporove koji nastanu u toku stečajnog postupka, ili o kojim već teče parnica pred nadležnim sudom ukoliko je njihovo rešavanje od uticaja na povećanje ili smanjenje stečajne mase, kao i za rešavanje sporova koji nastanu povodom utvrđivanja imovine privrednog društva u likvidaciji ili raspodele imovine društva u likvidaciji ortacima, članovima ili akcionarima privrednog društva u toku postupka likvidacije.

Prilikom formulisanja odredbe čl. 25. st. 2, po kojoj privredni sud „vodi postupak stečaja i reorganizacije“, redaktori nisu imali u vidu odredbu čl. 1. Zakona o stečaju (2004) prema kojoj se stečajni postupak, zavisno od cilja postupka, javlja u obliku dva modela i dva stečajna procesna režima: bankrotstva i reorganizacije,⁷ te su prevideli da je i postupak reorganizacije stečajni postupak. U postupku bankrotstva prodaje se celokupna imovina stečajnog dužnika radi namirenja poverilaca i na taj način sprovodi generalno izvršenje radi konačnog prinudnog namirenja svih stečajnih poverilaca, dok se, u cilju privrednog oporavka stečajnog dužnika, u okviru stečajnog postupka sprovodi postupak reorganizacije u skladu sa planom reorganizacije. Ukoliko postupak reorganizacije ne da očekivane rezultate, on se po odluci stečajnog sudije obustavlja i, pod određenim uslovima, nastavlja se postupak bankrotstva.

9. Odredbom čl. 25. Zakona o uređenju sudova, propisana je kompetencija privrednih sudova u domenu građanskog izvršnog postupka. Prema odredbi ovog člana, privredni sud, kao prvostepeni sud, određuje i sprovodi izvršenje odluka privrednih sudova, određuje i sprovodi izvršenje odluka izbranih sudova u kojima su stranke privredni subjekti, određuje i sprovodi izvršenje na osnovu verodostojnih isprava kad su u pitanju privredni subjekti,⁸ određuje i sprovodi izvršenje na brodovima i vazduhoplovima, odlučuje o priznanju i izvršenju stranih sudskih i arbitražnih odluka kojima je odlučeno povodom sporova između privrednih subjekata (st. 2.) i rešava sporove koji nastaju u toku ili povodom izvršnog postupka koji se vodi pred privrednim sudovima (st. 1. t. 2.). Privredni apelacioni sud odlučuje u izvršnim stvarima kao drugostepeni sud (čl. 26.).

10. Odredba čl. 25. Zakona o uređenju sudova, zbog svoje neprecizne stilizacije, izaziva nekoliko ozbiljnih dilema.

U st. 2. čl. 25. predviđeno je da privredni sud u prvom stepenu određuje i sprovodi izvršenje i obezbeđenje odluka privrednih sudova. Ukoliko bi se ova odredba doslovno tumačila, proizašlo bi, s jedne strane, da izvršne isprave mogu da budu samo presude i rešenja, a s druge strane, isključila bi se, mogućnost da

⁷ O tome detaljno: Stanković, G., Petrušić, N., – Stečajno procesno pravo, Beograd, 2006, str. 13.

⁸ Stranka u izvršnom postupku pred privrednim sudom može izuzetno da bude i fizičko lice koje je sa privrednim subjektom nalazi u odnosu materijalnog suparničarstva (čl. 25. st.1. t. 1. Zakona o uređenju sudova (2008).

privredni sudovi eventualno izvršavaju one izvršne isprave koje nisu nastale u postupku pred privrednim sudom, kao što su, primera radi, odluke krivičnog suda (odluka o naknadi štete doneta u adhezionom postupku, odluka o troškovima postupka). To, praktično znači, da ovu zakonsku odredbu treba široko tumačiti i da će u budućnosti u primeni zakona doći do izražaja kreativan doprinos sudske prakse u elaboraciji pravnog poretka.

11. Iz neprecizne stilizacije čl. 25. st. 2. Zakona o uređenju sudova koja se tiče nadležnosti privrednog suda za određivanje i sprovođenje izvršenja proističe još jedna dilema. Odredba čl. 25. Zakona o uređenju sudova formulisana je tako da iz nje proizlazi da privredni sud nije nadležan da određuje i sprovodi izvršenje kad je izvršna isprava sudsko poravnanje kojim je u toku parnice ili u toku postupka pred arbitražnim sudom mirnim putem rešen spor između privrednih subjekata. Po izričitoj zakonskoj dikciji privredni sudovi su izričito nadležni da odrede i sprovedu izvršenje samo odluka privrednih sudova, odn. odluka izbranih sudova kad su u pitanju odluke kojima je rešen spor između privrednih subjekata, a ne i sudsko poravnanje.

Sudsko poravnanje, međutim, iako je surogat sudske odluke, ne predstavlja sudsku odluku. Sudsko poravnanje je stranačka dispozitivna procesna radnja kojom stranke raspolažu predmetom postupka i mirnim putem rešavaju nastali građanskopravni spor sa istim dejstvom kao da je o njemu odlučeno sudskom odlukom. Sudsko poravnanje, kao akt stranačke dispozicije, može da potiče iz parničnog i vanparničnog sudskog postupka, a može da bude zaključeno i u postupku pred arbitražnim sudom.

S obzirom da sudsko poravnanje spada u izvršne isprave, i da može da potiče i iz postupka pred državnim i pred arbitražnim sudom, citiranu zakonsku odredbu treba široko tumačiti i priznati privrednim sudovima mogućnost da izvršavaju i sudska poravnanja koja su nastala u parnici pred privrednim sudovima i u postupku pred arbitražnim sudom, kao što je to i predviđeno odredbama Zakona o izvršnom postupku (2004).

12. Odredba čl. 25. Zakona o uređenju sudova izaziva još jednu dilemu. Prema odredbi čl. 25. st. 2. Zakona o uređenju sudova, privredni sudovi su isključivo stvarno i mesno nadležni u postupku izvršenja kad su u pitanju izvršne stvari privrednih subjekata. Zakon o uređenju sudova je predvideo zakonsku potpunu atrakciju nadležnosti privrednih sudova u izvršnim stvarima privrednih subjekata kad je izvršena ispravna odluka privrednog suda. Međutim, ova odredba je u direktnoj suprotnosti sa odredbom još uvek važećeg Zakona o izvršnom postupku (2004) koji sadrži odredbe o mesnoj nadležnosti sudova u postupku izvršenja i postupku obezbeđenja, a u prelaznim i završnim odredbama Zakona o uređenju sudova nije stavljena van snage nijedna odredba Zakona o izvršnom postupku.

Prema odredbi čl. 25. Zakona o uređenju sudova, ako se izvršenje traži na osnovu odluke privrednog suda, stvarno i mesno nadležan je privredni sud i za

određivanje i za sprovođenje izvršenja. Međutim, u pojedinim slučajevima, kad se izvršenje sprovodi upisivanjem prava u javnu knjigu, privredni sud neće biti u mogućnosti da sam sprovede te izvršne radnje jer on ne vodi javne knjige u kojima se vrši evidencija nepokretnosti, te će preduzimanje tih izvršnih radnji morati da poveri nadležnom sudu opšte nadležnosti ili drugom nadležnom organu koji vodi odgovarajuću javnu knjigu. U tom slučaju, po prirodi stvari, mora da dođe do nužne delegacije nadležnosti, te će, sam sud koji određuje izvršenje delegirati svoju nadležnost za sprovođenje izvršenja drugom sudu ili organu koji vodi odgovarajuću javnu knjigu u kojoj se evidentiraju prava na nepokretnostima.

13. Primedbe koje se mogu uputiti redaktorima Zakona o uređenju sudova, kad je u pitanju odredba čl. 25. pokazuju da oni nisu imali u vidu činjenicu da je jezik u pravu osnovno izražajno sredstvo kojim se služe i oni koji kreiraju pravne norme i oni koji ih primenjuju. Nepoznavanje jezika, domaćeg pravnog glossara i domaćih pravno-tehničkih termina narušava jezičku koherentnost pravnog sistema.

Jezik, kao „jedina građa od koje se prve pravne norme“,⁹ omogućava stvaranje, izražavanje i razumevanje prava, bez obzira što je zakonodavac pronalazio i druge oblike kojima je izražavao i saopštavao svoje normativne zahteve adresatima. Iz tog razloga pravni jezik mora da ima određene kvalitete. On mora da bude jasan, određen i precizan i dosledan u upotrebi pojedinih reči i izraza. Precizan pravni jezik treba da obezbedi tačnu upotrebu, primenu i ostvarivanje prava i u faktičkim životnim odnosima i u postupcima pravne zaštite¹⁰ jer je jezik „onaj glavni instrument u rukama pravnika pomoću koga on operiše, kao hirurški nožem“. ¹¹ Pravni jezik ne sme sa bude nerazumljiv¹² da bi pravna norma, kao

⁹ Lukić, R., – Metodologija prava, SANU, Beograd, 1977, str. 216.

¹⁰ Ako je pravnicima, kao pravnim ekspertima, neophodno potrebno i po nekoliko čitanja iste zakonske odredbe da bi shvatili neprecizne, nejasne, neadekvatno redigovane zakonske tekstove, postavlja se pitanje koliko puta to treba da učine obični građani kojima pravo nije struka. U literaturi se navodi, npr. podatak da su se ranije zakoni stilizovali tako da je svako mogao da ih razume, a da se događa da ni zakonodavac ne razume zakon koji je usvojio. Tako je npr. 1923. g. donet Zakon o činovnicima koji niko nije mogao da primeni jer je bio potpuno nejasan. Zbog toga je formirana posebna stručna komisija koja je dobila zadatak da pripremi autentično tumačenje zakona i koja, i posle četiri godine rada, nije uspela da protumači zakon, pa je digla ruke od toga. Podatak kod: Marković, Č. – Građansko pravo, Uvod u pravo uopšte, Beograd, 1928, str. 134.

¹¹ Lukić, R., – op.cit., str. 217; Lukić, R., – Teorija države i prava, Beograd, 1964, str. 181.

¹² „Dokle dispozicije jednog zakona nisu poslužile sudijama da motivišu svoje odluke, ni ljudi od zakona ne znaju slučajeve na koje će se zakon primeniti. Sa svoje strane sudije se bune protiv tehnički rđavog zakonodavstva, koje su prinuđeni da tumače. Jedan od njih rekao je, za jedan član zakona, da ne veruje da je „smisao istoga razumeo ni onaj koji ga je redigovao, ni Parlament koji ga je usvojio.“ Jedan drugi je izjavio da je u ljudskoj oštroumnosti nemoguće naći nejasnije izraze“ – Spenser, H. – Justice, Paris, 1903. Navedeno prema: Marković, Č. – Građansko pravo, Uvod u pravo uopšte, Beograd, 1928, str. 133.

pravilo ponašanja, mogla da ostvari svoju funkciju. I pored nomotehničkog zahteva da pravni jezik bude određen, jasan i precizan, to, nažalost, nije postignuto u zakonskoj odredbi čl. 25. Zakona o uređenju sudova.

Prof. Gordana Stanković, Ph.D.

***Marginal notes with paragraph 25 of the Law of
organization of courts of the Republic of Serbia (2008)***

A b s t r a c t

In this work the author analyzes critically one of the regulations in the Law of Organization of the Courts of Republic of Serbia from 2008 which relates to the sphere of activities that the legislator has granted the commercial courts.

The author states that the regulation of the paragraph 25 of the Law of Organization of Courts has not correctly been edited in legal-technical sense and that the technical terms used in the text of this regulation cause numerous dilemmas that will cause problems in the practical usage, especially when it comes to the authority of the commercial courts in the executive proceedings, and which can not always be eliminated by means of interpretation.

Key words: court law, commercial court, competence, real authority, legal terminology